

*Hoe Etsijtes vader ende moeder hem te hove quamen besoecken om te
besien hoe dat hi voer, ende hoe sijn moeder Etsijtes badt dat
hi haer wilde vergheven haer mesdaet.*

Dat .XCIIJ. capittel.

Als Etsijtes vader ende moeder verhoorden dat hy des lants van Armenien machtich was ende gheweldich coninc ghecroont int lant, so saten [o2rb] si op ende si reden derwaert met seere schoonen state van heeren ende van vrouwen, so lange ende so vele rijdende dat si quamen int landt van Armenien. [Doen]¹ Etsites die coninc vernam dat sijn vader ende sijn moeder quamen, hi sadt op met sijn edele, ende Heyndric der gelike, ende sy reden hem teghen.

Als si quamen een half mijle buten der stadt, sach hy sijn vader ende moeder comen met schonen state, ende hi hietse herteliken willecome nae haerder weerden. Daer [nae]² reden si ter steden waert in. Ende doen si in die stadt waren, so leyde men den grave opt pallays vanden coninc. Ende hadden si te voren ghetriumpheert, si triumpheerden nu thien werven meer, ende dat door die comste van sijn vader ende moeder.

Margrieta die was in groten verlanghen waer dat Etsijtes bleef, ende si hadde vreese dat hem qualiken gaen mochte, Etsijtes oft Heyndrick haer broeder. Des gelijcx so sorchde³ Eresebia, des keisers dochter, ende dat om Heyndric van Lymborch, want si hem begrasijt hadde boven al dat leeft. Ysonija, des conincx dochter van Salenten, die sorchde voor Demofoen den riddere, oft hem yet mesquame. Al was hy een heydene, si hoopte dat hi noch een Kersten werden soude, ende dat ter liefden van haer. Aldus was elck besorcht voor die sine.

Die coninc van Vrancrijc hadde oock verlanghen hoet met hem lieden stont, ende het naecte seer den tijde dattet bestandt vanden jare uut gaen soude. Ende met dien dat si aldus besich stonden, so quammer een bode ende brocht hem lieden tijdinghe als dat Etsijtes gheweldich coninc ghecroont was in Armenien, ende dat Demofoen

1. Ontbreekt in Vorsterman 1516.

2. Ontbreekt in Vorsterman 1516.

3. sorchde: was bezorgd

den ruese verslagen hadde, ende dat si waren opter vaert om [o2va] herwaert te comene. Als die coninc van Vrancrijc dat hoorde, ende die coninc [Evac],¹ die daer weder ghecomen was uut Arragoen, so waren si alle verblijt dattet also vergaen was, ende si begiften den bode eerlic, ende dat om die goede nieumare.

Binnen dien selven tijden dat si dus vrolic waren, heeren ende vrouwen, so quam die gravinne bi Heyndric ende Etsijtes ende badt hem beyden verghiffenisse der mesdaet die si gedaen hadde. Doen antwoorde Etsijtes: “Jae, moeder, ist nu tijt dat ghi bekent u mesdaet, als ghy weet haer gheboorte ende haer afcomste?”

Doen seyde die moedere: “Sone, had ic dat ierst gheweten, ic hadtse duysent werf meer eeren gedaen dan scanden, het welcke dat mi seer leedt is. Ende Heyndric van Lymborch, ic bidde u ooc dat ghijt mi vergheeft. Ghi weet doch wel: onkennisse die maect onminne, ende elck moeder siet gaerne eere aen haer kijnt.”

Heyndric die seyde: “Ic kenne dat waer is.” Ende hi seyde: “Gravinne vrouwe, rijst vander aerden! Tis al vergeven.”²

Met deser talen waren si besich, ende men ghincker hoveren. Daer was oneyndelike vruecht bedreven die .XL. daghen lanc [duerde].³

Als die .XL. daghen leden waren, so seyde Heyndrick van Lymborch: “Ortsa, Etsijtes, her coninc, den tijt die naket vanden bestande. Het waer groot tijt dat wi weder waren in Constantinobelen om ten securse ende ten trooste der jongher keyserinnen.”

Demofoen seyde: “Heyndric seyt waer, ende mijn broeder, die soudaen van Babilonien, sal seer verlanghen nae mijn comste.”

Aldus was den raet ghesloten dat si haesteliken vertrecken souden ende reysen nae die stadt van Constantinobelen. Also sy ooc daden, want elck maecte sijn ghe-[o2vb]reetschape so hi chierlicsten ende eerlicste mochte.

Als si alle bereet waren, so ginghen si doen slaen die trompetten omme te vertreckene. Aldus saten si allen op ende namen orlof aen die

1. Ontbreekt in Vorsterman 1516.

2. Een medemens vergiffenis schenken is een hoeksteen van de middeleeuwse christen ethiek.

3. Ontbreekt in Vorsterman 1516.

heeren vanden lande, ende si reden nae Constantinobe. Onder wegghen, in wat steden dat sy quamen, so was hem groote eere ghedaen ende groote weerde. Ende si reden so langhe tot dat si quamen voor Constantinobelen.

Die keyserinne, Margrieta ende Ysonia hieten dese heeren groteliken willecome, ende die coninc van Vrancrijc ooc der ghelike, ende Demofoen¹ mede. Si ghinghen al te samen te hove, daer si bedreven groote melodije. Si aten ende si droncken ende waren uuter maten vrolick. Daer was van als planteyt. Elck die dranc der liefster een droncxken toe.

Als si gheten ende ghedroncken hadden, so ginghen si hem rusten die ghene die vermoeyt waren vant reysen. Mer Etsijtes die bleef by Margrieten sitten coutende van amoruesheden ende van reynder liefden die si malcanderen droeghen. Heyndric ende Eresebia, die jonghe keyserinne, ooc der ghelijcke. Ende Demofoen ende Ysonia die spraken malcanderen oock toe van der mutsen,² ende Ysonia die preecte Demofoen al om kersten te sijn. Heyndric ende die jonge keyserinne Eresebia en spraken anders niet dan van houwen.³ Hier met so waren die amoruesen besich wel den halven nacht. Daer nae ghinc elc in sijn ruste, ende si namen elc vriendeliken orlof aen malcanderen ende ghinghen te ruste.

1. Vorsterman 1516: lees: Evac

2. van der mutsen: over de liefde

3. houwen: huwen

her waert te comene. Als die conſe vā
vianctie dat hoorde. en die coninc die
daer weder ghecomen was wt arra-
goen. ſo warē ſi alle verblift dattet al
ſo vergaen was. ende ſi begiften den
bode eerlic. en dat om die gorde nieu-
mare. Sinnen dien ſeluen tijden dat
ſi dus vrolic waren heerē en vrouwē
ſo quam die grauinne bi heyndric en
erſites en badt hem bepde vergiffte
niſſe der meſſaet die ſi gedaen hadde
Doē antwoorde erſites. iae moeder
ift nu tijt dat ghi bekēt v meſſaet. als
ghy weet haer gheboouē en haer af-
romke. Doen ſeyde die moeder. ſone
had ic dat ierſt ghewet. ic hadte dup-
ſent werf meer eerē gedaen dan ſcan-
den. het welcke dat mi ſeer leede is. en
heyndric van lymborch ic bidde v ooc
dat ghūt mi vergheeft. ghi weet doch
wel onkenniſſe die maecht onminne.
ende elck moeder ſit gaerne eere aen
haer kint. heyndric die ſeyde. ic hēne
dat waer is. en hi ſeyde grauinne vrou-
we rijst vander aerde. tis al vergeuē.
Mer deſer talen waren ſi beſich ende
men ghincher houeren. daer was on-
epndelike vmecht bedriuen die. xl. da-
ghen lanc. Als die. xl. daghē leden wa-
ren ſo ſeyde heyndric van lymborch.
outla erſites her coninc den tijt die na-
ket vanden beſtande. het waer groot
tijt dat wi weder waren in konſtanti-
nobelen. om ten ſerue en ten trooſte
der iongher heyſerinnen. Demofoen
ſeyde heyndric ſeyt waer. en hi droe-
der die ſoudaen vā babiloniē ſal ſeer
verlanghen nae mijn comiſte. Aldus
was den raet gheſloren dat ſi haet-
liken vertrecken ſoudē. en reſpen nae
die ſtadt vā konſtantinobelen. alſo ſp-
ooc baden. want elck maecte ſijn ghe-

reetschape ſo hi chierlicke en eerlicke
mochte. Als ſi alle bereet warē ſo g-
ghen ſi doē ſlaen die trompetten om
te vertreckene. aldus ſaten ſi allen op
en namen orlof aen die heerē vande
lande. en ſi redē nae konſtantinobele
Onder weghen in wat ſteden dat ſp-
quamen ſo was hem groote eere ghe-
daen en groote werde. en ſi reden ſo
langhe tot dat ſi quamē voor konſtā-
tinobelen. Die heyſerinne margrieta
en ſonia hieten deſe heerē groetlicke
willercome. en die coninc vā vianctie
oor der ghelike. ende demofoen mede
Di ghinghē al te ſamen te houē daer
ſi bedriue groote melodie. ſi aten en
ſi droncken en waren wter mare vro-
lick. daer was van als plantep. elck
die dianc der liefſter een dronckē toe
Als ſi gheten en ghedroncken hadde
ſo ginghē ſi hem ruſten die ghene die
vermoept waren vā reſpen. Mer
erſites die bleef by margrieten ſitten
couteude van amouueſheden en vā
reſpnder liefde die ſi malcanderē droe-
ghen heyndric en ereſebia die ionghe
heyſerinne ooc der ghelike. en demo-
foen en ſonia die ſpraken malcande-
ren ooch toe vā der muſen. en ſonia
die preece demofoen alom kerſten te
ſijn heyndric en die ionghe heyſerinne
ereſebia en ſpraken anders niet dan
van houwen. Hier niet ſo waren die
amouueſen beſich wel dē haluē nacht
daer nae ghinc elc in ſijn ruſte. ende ſi
namen elc vriendelike orlof aen mal-
canderē. en ghinghē te ruſte.
¶ Hoe die ſoudaen vā babilonien en
amprufus haetē nae dat beſtant wt
ſoude ſijn. en hoe ſi verſpiers ſonden
in die ſtadt om te vernemē oft die he-
ren comen waren dier wt reſpen

*Hoe die soudaen van Babilonien ende Amynijus haecten nae
dat bestant uut soude sijn, ende hoe si verspiers sonden
in die stadt om te vernemen oft die beren
comen waren, dier uut reysden.*

[o3ra] Dat .XCIIJ. capittel.

Die soudaen van Babilonien hadde groot verlangen om te weten ofte die heeren al weder comen waren in die stadt. Amynijus seide: “Heer oom, wijldijt weten certeyn ende sonder faelgieren, so sendet eenen verspier in die stadt van Constantinobelen. Die sal ons wel bringhen een seker tijdinghe hoe dattet in die stadt staet ende wat si doen.”

Dyen raet dochte den soudaen seere goet, ende hi riep sinen verspier, die ter stont bi hem quam ende vraechde wat hem beliefte.

Die soudaen seide: “Loopt in die stadt van Constantinobelen ende besiet hoe datter staet ende wat heeren datter sijn ende wat Demofoen, mijn broeder, doet, ende comt haestelic weder ende segt mi den sin!”

Die verspier die nam den last aen, ende hi ghinc loopen nae die stadt, daer hi haestelic binnen was. Als hi binnen der steden was, so liep hy al omme ende sach watter schuyelde. Hi hoorde groot geluyt van speele. Hi sach datmen op alle plaetsen triumpheerde ende ghenoechte bedreef. Ende waer hy quam, hi sachter vol volcx ende al mannen van wapenen. Ende doen sach hi Demofoen, des soudaens broeder, rijende te paerde met Heyndric ende Etsijtes, bedrivende groote triumphe ende blijchap in die stat. Niemand en sloech gade op den verspier, maer die verspier overmerckte alle die gheleghenthede vanden heeren ende vander stadt.

Als hijt over ghesien ende ghemerct hadde, so ghinc hi weder ter poorten uut ende liep weder na theyr toe, daer die soudaen [l]ach.

Als die soudaen sinen verspier sach, so vraechde hi hoe dat hi ghevaren hadde, ende hoe dattet binnen der stadt ghestelt was, ende wat mer bedreef. Die verspier sey-[o3rb]de: “Heer ende soudaen, hoort mi spreken! Wat wil ick u veele lieghen? Daer is die macht van kerstenede, den fluer van allen princen. Ic sach daer drie machtighe coninghen ende noch veel ridders ende groote heren, seer wel ghemonstert ter wapenen. Ende Demofoen, u broeder, die reedt hem vermeyen achter die stat met eenen coninc ende met eenen prince die

Dat. xliii. capittel.

Die soudaen vā babilonien had de groot verlangē om te wetē ofte die heeren al weder comen warē in die stad Amynius seide heer oom woldijt weten certepn en sonder factieren. so sendet eenen verspier in die stad vā konstantinobelen. die sal ōs wel bringhen een seker tijdinghe hoe dattet in die stad staet en wat si doen. Dpen raet dochte den soudaen seere goet. en hi riep sinen verspier die ter stont bi hem quam en vnaechde wat hem beliefoe. Die soudaen seide loopr in die stad van konstantinobelen. en besiet hoe datter staet. en wat heeren datter sijn. ende wat demofoen mijn broeder doet. en comt haestelic weder en segt mi dē sin. Die verspier die nā den last aen. en hi ghinc loope nae die stad daer hi haestelic binne was. als hi binnen der steden was so liep hy al ōme en sach watter schupide. hi hoorde groot geluyt vā speele. hi sach dat men op alle plaetsen triupheerde en ghenochte bedreef. en waer hy quā hi sachter vol volcx en al mānen van wapenen. En doen sach hi demofoen des soudaens broeder rijende te paer de met heyn die en estites bedruēde groore triuphe en bishchap in die stat. Niemand en sloech gade op den verspier. maer die verspier ouermerckte alle die ghelegghenthe vande heerē en vander stad. Als hēt ouer ghesien en ghemerct hadde. so ghinc hi weder ter poort wt. en liep weder vā theyt toe daer die soudaen sach. Als die soudaen sinen verspier sach so vnaechde hi hoe dat hi gheuaren hadde. en hoe datter binnen der stad ghestelt was. en wat mer bedreef. Die verspier sep

de. heer en soudaen hooit mi spreken. wat wil ich v veele liegghen daer is die macht van herstenhede. den stuer vā allen pūncen. Ic sach daer die machtighe coninghē. en noch veel ridders en grooste herē seer wel ghemonstert ter wapenen. en demofoen v broeder die reedt hē vermepen achter die stat met eenen coninc en met eenē pūnce. die voerde des keplers wapen. Si bedreuen alle manieren vā ghenochte ic en sach daer anders niet bedruēd dā melodie en triupheer. si achtē deyn al v lie dē macht. Dor hoorde ic seggē dat si die barbarischen verdriue hebben wten lande van armenien. ende die ruelē die is doot. en estites is daer ghetronceert. Als dat die soudaen hoorde so seide hi dats wel ins neckers namen sullen ōs die herstenē altoos plaeghen. Amynius sijn neue seide. heer oom en soudaen sūt te vleden. wi hebben noch vercreghen acht coninghē groot vā m achte. xl. ameralen om te wederstaen der herstenē macht. Leest hopelic. ic hope die godē die sullen ons gracie geue en victorie vlenen waer dat bestant ledē. wi sullen dan toghē die machy die in ons is. Die coninghē dier comen waren seiden ooc der gheslike. laet sien wat die hersten heerē en pūncen vermogghen met haer lieder god. Die coninc van asia sprach doe met op gheblasender herē. ende met eenen sellen tosmighen moede. ich sal wiken die doot van minen broeder. En die coninc van capadocien seide. ic sal wiken minen vader. ic swoo daer te wiken sinen vrient die si hier voor tijts verloren hadde. Met desen rade en ordiancie so ghinc hē elc versien van wapenen en ghereetschape

Washington, Library of Congress, Rosenwald Collection 1134, fol. o3 recto

voerde des keyzers wapen. Si bedreven alle manieren van ghenoechten. Ic en sach daer anders niet bedriven dan melodije ende triumpheeren. Si achten cleyn al u lieden macht. Ooc hoorde ic seggen dat si die Barbarijschen verdreven hebben uutten lande van Armenien. Ende die ruese die is doot, ende Etsijtes is daer ghecroneert.”

Als dat die soudaen hoorde, so seide hi: “Dats wel ins neckers¹ namen! Sullen ons die Kerstenen altoos plaghen?”

Amynijus, sijn neve, seyde: “Heer oom ende soudaen, sijt te vreden! Wi hebben noch vercreghen acht coninghen, groot van machte, [ende]² .XL. ameralen om te wederstaen der Kerstenen macht. Leeft hopelic! Ic hope die goden die sullen ons gracie geven ende victorie verleenen waer dat bestant leden. Wi sullen dan toghen die macht die in ons is.”

Die coninghen dier comen waren, seyden ooc der ghelike: “Laet sien wat die kersten heeren ende princen vermoghen met haer lieder God.”

Die coninck van Asia sprack doe met opgheblasender herten ende met eenen fellen, toornighen moede: “Ick sal wreken die doot van mijnen broeder!”

Ende die coninc van Capadocien seyde: “Ic sal wreken mijnen vader!”

Elc swoor daer te wreken sinen vrient die si hier voortijts verloren hadden.

Met desen rade ende ordinancie so ghinc hem elc versien van wapenen ende ghereetschape [o3va] maken, ende versierden eenen raet om der Kerstenen qualick varen, dat hem lieden allen te quade vergaen sal, somen noch wel horen sal eert comt ten eynde van desen.

1. neckers: duivels

2. Ontbreekt in Vorsterman 1516.

maken en versierden eenen vaet om
der kerstene qualich varen dat hem
lieden allen te quade vergaen sal so-
men noch wel hopen sal eert comen ten
eynde van desen.

Hoe margrieta van symboich het
coninck specl ordinerde. daer sy vele
schoone raetselen wt gaf.

¶ Dat. xciiij. capitel.

¶ Estites seyt.

O herte verhuecht haert nu iop-
huesheyt
Want die soete roose amouesheyt
margrieta mi; iostige douwe behage
suldy nu hier sehouwen
Saert ghi vogelkens melodieuheyt
En sayt den guet der precieuheyt
Sih bloomkes dies ic mach troost ot
Mijn liefs vol trouwen (sanghe
Ic sie die weerste boue alle vrouwen
Diolethens pluche en oot herfouwen
Om een verhoghen der pincieren
Die hier verlaemt sijn
Da vuechde willet therte vskouwen
Mer ic moet ee vastich; in mi houwe
Al vandert natuere in vele maniere
Of ic soude beschuamt sijn
Gods gracie die laet mi ongeblaet; ¶

¶ Margrieta.

Siet wilcome mijn vuecht
ende oot mijn troost

¶ Estites.

Danc hebt die betert al dat mi noost
Die mi verlost wt allen weene
Sij beslyt in uwe persoon alleene
Al sdy cleene een xec vol gracie

¶ Margrieta.

Estites coninc van daden reene
Comt en verhuecht v bi os gemeene
In dir prijel vol iubilacien

Wp sullen tot eender reeracien
Da duechde om een volmaect acoort
Hier wat ghenoechlic bringe voort

¶ Die coninc lodewic va vuerche
Comt estites edele coninc fier

In desen roset

En hoor die soete vogelkens singen
Nu margrieta reem maget goedrier
Wat mochten wi hier (bringhen
Da amouesheide vuechdelic voort
Dats daer die herte na hebbe vlinge

¶ Margrieta.

Wilt v hande deen op dader leggen
Al dus vercheede da sal ic v segghen
Hoe wp solaeheyt sullen verwechen
Wie dat die tienste hat sal wt trecken
Die so sal coninc van desen spele sijn
En elc die moet tot sinen beuele sijn
Wanneer he die coninc te houe dage sal
En va der questien die hi he vragē sal
Noet elc responce gheuenen saen
Wat segdys wildp v hier aē houwe
Sij heeren ghi pincien

¶ Alle die heeren.

Zae wp in trouwen

¶ Margrieta.

Nu elc treche sijn hadē met herte blise
Ic salle talle dats ee twee en dats dize
Diere vme seste seuene dat is tinte

¶ Heyndric.

Achte negē ou margrieta is de tienste
Dus es sy die coninginne va os allen

¶ Margrieta.

En lacen moestet emer mi geuallen

¶ Demosoen.

Zaet fortune heuet v gheghuen

Coninghinne te wese

¶ Margrieta.

Vuecht moeder aen deuen

Herconinc va vuerche coninc da te houe

¶ Die coninc va vuerche lodewic